

İSLÂM TARİHİNE GİRİŞ

— 2 —

Dr. İhsan Süreyya SIRMA

"SEN (EY MUHAMMED)
ALLÂH'IN
RAHMETİNDEN DOLAYI,
ONLARA
YUMUŞAK DAVRANDIN.
EĞER KABA VE

KATI YÜREKLİ
OLSAYDIN,
ONLAR MUHAKKAK
ETRAFINDAN DAĞILIP
GİTMİŞLERDİ BİLE."
(Âl-i İmran: 159)

(Geçen sayıdan devam)

İslâm Dini, Arabistan'da doğunca, kendini çeşitli dinlerin karşısında buldu. Yahûdilik, Mecûsilik gibi dinler bunların başlıcaları idi. Yahûdiler olsun, Hıristiyanlar olsun, zamanla Rasûlullah (s.a.s.)'e gelerek çeşitli sorular soruyorlardı. Hz. Peygamber de bu sorulara Cenâb-ı Hak'tan aldığı Vahye dayanarak, cevaplar veriyordu. Bu umûmiyetle,

Meselâ:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآهِلَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ
وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا
وَلَكِنَّ الْبِرَّ مِنَ اتَّقَى وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨﴾

18, يسألونك، يسألونك 19,

20, يسألونك، يسألونك 21

şeklinde olurdu.

(18) Kur'an-ı Kerim; 2/189, 215, 217,
219, 220, 222.

(19) Kur'an-ı Kerim; 2/108.

(20) Kur'an-ı Kerim; 4/153.

(21) Kur'an-ı Kerim; 2/273.

ĐİYANET
DERGİSİ
CİLT: XVI
SAYI: 5

EYLÜL
EKİM
1977

290

"Sana yeni doğan ayları sorarlar. De ki: O, insanların faydası için, bir de hac için vakit ölçüleridir. İyilik (eden Allâh'a muhâlefetten) sakınandır. Evlere kapılardan gelin. Allah'tan korkun. Tâ ki murâdınıza kavuşasınız."²²

"Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: O bir ezâdır (pisliktir). Onun için hayız zamanında kadınlar(ınızla cinsî münâsebet) den ayrılın, temizlendikleri vakte kadar kendilerine yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi, o zaman Allâh'ın size emrettiği yerden onlara gidin. Her halde Allah, hem çok tevbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri sever."²³

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'den evvel gelmiş olan, birçok Peygamberlerin hikâyeleri mevcuttur. Meselâ:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءَ

وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ

"Andolsun ki: Biz Mûsâ ile Hârûn'a bir ziyâ, takvâ sâhipleri için de bir şeref olan Furkân'ı verdik."²⁴

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا
عَالِمِينَ ﴿٢٢﴾ اذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ
الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا
لَهَا عَابَادِينَ

﴿٢٢﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ

فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾ قَالُوا اجْتَنِبْنَا يَا حَقُّ أَمْرًا نَسْتُ

مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٢٤﴾ قَالَ يَا رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ

"Andolsun ki Biz daha evvel İbrâhim'e de rûştünü verdik ve Biz onu(n buna ehil olduğunu)

bilenlerdik. O zaman o, babasına ve kavmine: Sizin tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir? demişti. Biz atalarımızı bunların tapıcıları olarak bulduk, dediler. (İbrâhim) dedi: Andolsun siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içindediniz. Onlar; Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen şakacılarından mısın? dediler. O da: Hayır, dedi, sizin Rabbiniz hem göklerin hem yerin Rabbidir ki, bunları O yaratmıştır ve ben de buna yakın hâsil edenlerdenim."²⁵

وَلَوْ طَأَّ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَحْنَاهُ مِن
الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْبَنَاتِ اللَّهُمَّ كَاوُوا
قَوْمَ سُوءٍ فَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾

"Lût'a, (evet) ona da bir hü-küm, bir ilim verdik. Onu kötü-lükler yapmakta devam eden o memleketten kurtardık. Hakikat onlar fena bir kavim idiler, fâsık-dılar."²⁶

Peygamberler hakkındaki â-yet-i kerimeler, Kur'an'da çok-tur. Biz bu birkaç misâlle yetin-dik.

Şimdi de, Kur'an-ı Kerim'in İslâmiyet'ten önceki dinlerden bahseden âyetlerini inceleyelim:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ
وَالنَّصَارَىٰ وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ
يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٢٦﴾

"O iman edenler, o yahûdiler, o saabilere, o Nasrâniler, o Mecûsiler, o (Allâh'a) eş koşanlar

(22) Kur'an-ı Kerim; 2/189.

(23) Kur'an-ı Kerim; 2/222.

(24) Kur'an-ı Kerim; 21/48.

(25) Kur'an-ı Kerim; 21/51-56.

(26) K.K. 21/74.

(yok mu?) Allah kıyâmet günü (bütün) bunların aralarını mutlaka ayıracaktır. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla görüp bilendir.”²⁷

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا
اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Andolsun ki Biz Nûh’u kavmine (peygamber olarak) gönderdik de, dedi ki: Ey kavmim, Allâh’a kulluk edin. Sizin O’ndan başka Tanrınız yoktur. (Hâlâ O’nun ikabından) sakınmayacak mısınız?”²⁸

Bâzan Kur’ân-ı Kerim’de bir peygamber için husûsî bir sûre ayrıldığını da görmekteyiz²⁹.

Şahıslardan (Peygamberler dışındaki şahıslardan) bahseden âyetlere de rastlamak mümkündür:

“Hem hatırlayın o demleri ki, sizin sebebinize denizi yarıp da hepinizi kurtarmış, Fir’avn hânedânını ise, kendiniz de gözlemlerinizle bakıp dururken (suda) boğmuştuk.”³⁰

Kur’ân-ı Kerim’de bâzı şehir ve mekân isimlerine de rastlamak mümkündür. Meselâ Yesrib gibi:

“O zaman onlardan bir grup: Ey Yesrib ahâlisi, sizin için burada durmak yok. Hemen dönün, demişlerdi. Onlardan bir kısmı da: Hakikaten evlerimiz açıktır, diyorlar, peygamberden izin istiyorlardı. Halbuki onların evleri açık değildir. Onlar kaçmaktan başka bir şey arzu etmiyorlardı.”³¹

Yine Kur’ân-ı Kerim’de bâzı insan gruplarından da bahsedildiğini müşâhede etmekteyiz. İşte Ehlu’l-Kehf (Mağara Yâranları)

bunlardandır. Hattâ Ehlu’l-Kehf mevzûunda müstakil bir sûre bile vardır³².

Yukarıda verdiğimiz çeşitli misâllerden de anlaşıldığı gibi, Kur’ân-ı Kerim, gerçekten İslâm Târihi’nin ilk kaynağıdır.

2 — S Ü N N E T :

Sünnet, İslâm Dininin ve dolayısıyla İslâm Târihi’nin ikinci büyük kaynağıdır. Kısaca “Sünnet”, Hz. Peygamber’in davranışlarının tamamına denir. Rasûlullah (s.a.s.)’in hayâtını, davranışlarını, düşüncelerini bilmeden, incelemeyen İslâm Târihi’nden söz etmek mânâsızdır. Zîrâ Hz. Peygamber, zamanında olsun, ondan sonraki devirlerde olsun, O’nun hayâtı müslümanlar için sadece örnek değil, aynı zamanda ölçü olacaktır. Muhaddisler, Sünnet’i üç kısma ayırmışlardır:

1 — HADİS: Hadis Hz. Peygamber’in sözlerine denir. Meselâ:

عن عشرين للخصاب رضي الله عنه قال . سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول . وانا لأعجل بالنيات وانا أكل امرئ ما نوى . فمن كانت هجرته الى دنيا يصيبها او امرأة يتكلمها فحريته الى ما هاجر اليه .

“Ömer B. el-Hattab (r.a.)-dan:

Şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.)’den işittim, buyuruyordu ki: Ameller (in kıymeti) ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Artık nâil olacağı bir dünya veya nikâh edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş kimse, varsa hicreti (Allâh’ın ve Rasû-

(27) K.K. 22/17.

(28) K.K. 23/23.

(29) K.K. Yusuf sûresi.

(30) K.K. 2/50.

(31) K.K. 33/13.

(32) Bak. K. Kerim “El-Kehf” sûresi.

lünün rızasına değil), sebebi, hicreti olan şeye müntehidir.”³³

2 — **FİİL:** Hz. Peygamber'in hareketlerine denir.

عن عمرو بن أمية الضمري رضي الله عنه انه رأى النبي الله صلى الله عليه

وسلم يسبح على الخدين

“Amr b. Ümeyye-ed. Damrî (r.a.)'in Nebiyy-i Ekrem (s.a.s.)'in mestleri üzerine mesh ettiğini gördüğü rivâyet olunuyor.”³⁴

3 — **TAKRİR:** Sahâbenin söylediği bir sözü veya işlediği bir fiili, Hz. Peygamber'in red-detmemesi, sükût etmesi veya güzel karşılmasına denir.

Sünnet, Kur'an-ı Kerim'in açıklayıcısı olması bakımından da ehemmiyeti hâizdir. Bilindiği gibi, Kur'an-ı Kerim'de bâzı âyetler vardır ki, bunların tafsilâtını ancak Hz. Peygamber'in sünneti ile anlayabiliyoruz. Meselâ; Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman, alış verişini terkedip zikrülâha koşunuz.”³⁵

Bu âyet-i celile ile, cum'a namazı farz kılınmış, fakat nasıl kılınacağına dair olan erkânı, Hz. Peygamber izah etmiştir. Bir başka âyette şöyle buyuruluyor:

“Biz sana Kur'an'ı insanlara açıklayasın diye indirdik.”³⁶

Yine biliyoruz ki Allah, Hz. Peygamber'i tebliğle görevlendiriyor, ancak müslümanların da ona (yâni Hz. Peygamber'e) ve dolayısıyla Sünnet'e uymalarını da emrediyor.

“Rasûl'ün size verdiklerini alın ve nehyettiği şeylerden de çekininiz.”³⁷

Kaynakların ifadesine göre Hz. Peygamber, sağlığında hadîs-

lerin yazılmasını yasaklamıştır. Şöyle bir hadîs-i şerif rivâyet edilir:

“Benden Kur'an'dan başka bir şey yazmayınız, her kim benden Kur'an'dan başka bir şey yazdı ise, onu imha etsin.”³⁸

RİVÂYET ŞARTLARI:

Bir muhaddis veya bir müverrih (târihçi) bir hadîsi veya bir olayı naklederken, gerçekliğini isbat için mutlaka senede dayanır. Bu senetler, rivâyet zincirleri şeklinde olur. Ve bu rivâyet zincirleri, Hz. Peygamber'e kadar varır. Ayrıca râvilerin durumları incelenir. Muteber bir şahıs olup olmadığı, itimada şayan olup olmadığı, yalancılığı, doğru sözlülüğü, günlük yaşayışı, ilimle olan münâsebeti, ehl-i takvâ olup olmadığı vs. araştırılır ve buna göre râvi hakkında bir kanâate varılır.

Yukarıda zikredilen hususları ihtiva eden, aşağıdaki şartlar da, hadîs âlimleri tarafından va'zedilmiştir:

- 1 — Âdil olması,
- 2 — Müslüman olması,
- 3 — Zâbit olması (yâni hâfızası kuvvetli olması),
- 4 — Akil ve bâliğ olması³⁹.

CERH VE TA'DİL:

Muhaddisler ve râviler hakkında bu kadar titiz ve müteyak-

(33) Buhari, Tecrit Tercümesi, I. Hadîs No: 1.

(34) Aynı eser, I. Hadîs No: 153.

(35) K.K. Cüm'a, 9.

(36) K.K. Nahl, 44.

(37) Haşr Süresi, 7.

(38) Bu husustaki teferruat için bak. Talât Koçyiğit, Hadis Usulü Ank. 1975 s. 23.

(39) Bak. T. Koçyiğit, a.g.e. s. 44-47.

kız davranılmasından, "cerh ve ta'dil" ilmi doğmuştur.

Cerh, muhaddis veya râvinin eksiklerini, kusurlarını, bilgisizliğini ortaya koymaktır.

Ta'dil ise, bir muhaddis veya râvinin, rivâyet şartlarını tesbit etmektir.

Bu ilmin doğuşunun esas sebebi, kendilerinde râvi şartları bulunmayan bâzı kimselerin hadîs rivâyet etmeleri olmuştur. Bunlar aşağıdaki gibi olan kimselerdir:

- 1 — Fâsık ve sefih olanlar,
- 2 — Yalancı olanlar,
- 3 — Zandıklar,
- 4 — Bid'at ehlinden olup, halkı kendi yollarına dâvet edenler,
- 5 — Rivâyet ettikleri hadîslerde fazla hata yapanlar,
- 6 — Telkine mâruz kalanlar,
- 7 — Hayatlarının sonlarında ihtilâta mâruz kalanlar⁴⁰.

Bütün bu araştırmalara, hadîsin sıhhat (doğruluk) derecesini bulma ihtiyacı sebep teşkil ediyor.

İslâm Târihi'ni diğer târihlerden ayıran en mükemmel vasıf, bu titizlik ve "sened" unsurudur.

Hz. Peygamber'den sonra gelen halifeler, cevabını Kur'an-ı Kerim'de bulamadıkları soruları hadîs-i şeriflerle cevaplandırmışlardır.

Bugün için elimizde birçok hadîs kaynağı mevcuttur. Bunların en muteber olanları Kütüb-ü Sitte'ye ilâve olarak, İbn Mâlik'in "Muvatta'sı, Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"i ve Darimi'nin "Sü-

nen"idir. Kütüb-ü Sitte de bilindiği gibi, Buhâri, Müslim, Nesei, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Tirmizi'nin sünenleridir.

İslâm Târihçileri de, muhaddisler gibi bir yol tutmuşlar ve rivâyete çok ehemmiyet vermişlerdir. İslâm Târihçileri, naklettikleri olaylara dair rivâyetleri çeşitli şekillerde sunmuşlardır, şöyle ki:

1 — Târihçi, olayla ilgili bütün rivâyetleri râvi, zincirleri ile beraber verir ve hüküm serdetmez, kendi kanâatını söylemez.

2 — Târihçi, olayla ilgili bütün rivâyetleri râvi zincirleri ile beraber verir ve sonunda kendi kanâatını söyler.

3 — Târihçi, olayla ilgili olan rivâyetlerden kendine göre en doğru olanı seçer ve yazar.

Rivâyet zincirini daha iyi anlamak için aşağıdaki misâle bakalım:

"Ebû Câfer (Taberi) diyor ki: Bize Abdurrahman ibn'ul Velid el-Cürcânî söyledi. Ona ve arkadaşlarına Ahmed b. Taybe, ona da Ubeydullah söylemiş, o, Nafi yolu ile İbn Ömer'den şunu rivâyet eder: Rasûlullah; Ebû Bekir'i hicretin 9. yılında Hac Emri tâyin etti. O, bir yıl sonra, yâni hicretin 10. yılında Vedâ Haccı kıldı, Medîne'ye döndü."⁴¹

Dikkat edilecek olursa, yukarıda geçen rivâyet zincirinde altı râvi mevcuttur ve ilk râvi Rasûlullah (s.a.s.)'e dayanmaktadır ve arada bir kopukluk mevcut değildir.

(40) Fazla malûmat için bak. T. Koçyiğit a.g.e. s. 47-54.

(41) Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, Türkçe terc. III, 22.

Şimdi de bir iki sözle, İslâm Târihi sâhasında eser veren müsteşriklerden bahsedip, konumuzu bitirelim.

Tenkidçi Avrupalı müsteşrikler, İslâm târihçilerinde iki kusur görürler⁴²:

1 — Kuru bir üslûp,

2 — Tenkidsiz bir usûl (metod).

Müsteşriklerin, İslâm Târihçilerinin üslûbunu beğenmemelerini biraz da bu müsteşriklerin Arapçaya olan yabancılığına bağlamak lâzımdır. İslâm Târihçisi, edebiyat yapmaktan ziyâde târihî olayı nakletme çabasındadır. La Martine ve E. Renan gibi edebî cümle kurma endişesinden ziyâde, İslâm Târihçisinde mümkün merteye olayı doğru nakletme endişesi mevcuttur. Fakat bu demek değildir ki İslâm Târihçilerinin hiçbirisi eserlerini edebî yazmamıştır. Bilhassa Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış olan târihlerin birçoğunda edebî üslûp vardır.

İslâm Târihçilerinin tenkitçi olmadıklarını umûmleştirmek de doğru değildir. Meselâ İbn Haldûn bugün için çok az târihçinin yapabileceği bir tenkidle yazmıştır. Mukaddime (İbn Haldûn'un eseri)⁴³ bunun en canlı misâlidir. Bugünkü târih ilmi çerçevesinde Mukaddime'nin târih felsefesine kazandırdıkları küçümsemeyecek derecededir.

Fakat İslâm Târihçisi yukarıda belirttiğimiz gibi tenkidçi olmaktan ziyâde nakilci durumdadır. Bu biraz da târihçinin, tenkidle hakikatı tahrif korkusuna bağlanabilir. İslâm Târihçisi, kolay kolay hüküm vermez, olayın teferruatını anlatır ve hükümü okuyucuya bırakır. Dolayısıyla târihî bir araştırma yapmak

isteyen bir kimse, doğrudan doğruya olayların içinde bulur kendisini, Taberî'nin hükmü karşısında değil. Eğer öyle olsaydı, yani İslâm Târihçisi hüküm verseydi veya verdiği olayın yorumunu yapmış olsaydı, bugünün okuyucusu belki tesir altında kalacak ve bu çeşitli rivâyetler içinde doğrusunu seçme hürriyetinden mahrum kalacaktı. Çünkü târihçi tenkidle başlamış olsaydı, kendi hükmüne uyan rivâyetleri alacak, gerisini almayacaktı.

Zaten, bugünün müsteşrikleri olsun, dünün müsteşrikleri olsun, içine düştükleri hata budur. Maalesef bugünkü İslâm târihçilerinin bazıları da bu hataya düşmektedirler. "Avrupalı müsteşriklerin dediği doğrudur" hükmü, bu târihçilerde teamül halini almıştır. Bu, biraz da, Avrupa Hıristiyan âleminin, en eski olan Yunanca İncil'e değil, daha muahhar olan Lâtince İncil'e itibar etmelerine benzer. Müsteşrik'in gâyesi belli olduğu için, yani araştırması şartlı olduğu için bu yola başvurması tabiidir. Müsteşrik icâbında, en zayıf rivâyeti alır ve en doğrularını terkedebilir. Ve böyle yapıyorlar. Bâzan hiç itibarı olmayan bir târihî kaynak olarak alır kitap yazarlar ve bu yolla İslâm Târihini ve dolayısıyla İslâm'ı tahrife yeltenirler. Müsteşriklerin temâyülünde olan İslâm târihçileri de, o müsteşriklerin, itibarı olmayan kaynaklardan bi'l-istifade yazmış oldukları tahrifçi kitapları kendilerine kaynak olarak alırlar. Bunun neticesi olarak da müslümanlar, kendi târihlerini, kültürlerini, yanlış öğrenirler.

(42) Bak. M. Şemseddin. İslâm'da Târih ve Müverrihler. İst. 1342, s. 4.

(43) Bu eserin Türkçesi M. Eğ. Yayınları arasında çıkmıştır.

İSLÂM ALEMİNDE TARİH İLMİNİN BAŞLANGICI:

İslâm târihinin ilk kaynakları Siyer ve Megâzi'lerdir.

Daha Hz. Peygamber'in zamanında, Rasûlullah (s.a.s.) ve O'nun savaşları, mukaddes hâtıralar olarak müslümanlar arasında anlatılıyor ve bu sûretle muhafaza edilmiş oluyorlardı.

Rasûlullah (s.a.s.)'in vefâtından sonra, Kur'ân-ı Kerim'in tefsiri ve Hadis-i Şeriflerin şerhine ihtiyaç görüldü. İşte bu ihtiyacın giderilmesi esbâb-ı nüzûl ve Rasûlullah (s.a.s.)'in hayâtının iyi bilinmesi lüzumu tezâhür etti. Ve bu gibi ön malzemenin toplanmasından Siyer ve Megâzi kitapları meydana geldi.

Âyet-i Kerimelerde, diğer peygamberlere birçok atıflar mevcut olduğu için, bu ilk İslâm târihlerinde zarûri olarak Peygamberler târihine de yer verildi.

Gerek İslâmiyet'ten sonraki devirleri ve gerekse "câhiliye devri" dediğimiz, İslâmiyet'ten önceki devri incelemek, târihini yazmak için ilk yapılacak şey iyi bir Arapça tadrîsâtıdır. Arapça diline iyice vâkıf olmadan, Arap Târîhi veya İslâm Târîhi yazmak imkânsızdır.

Câhiliye devri için en önemli kaynaklar, o devirde yazılmış olan ve ağızdan ağıza ezber olarak dolaşan şiirlerdir. Sırası gelmişken şunu da söyleyelim ki: "Câhiliye" tâbiri, Arapların o devirdeki dinî itikad ve amellerine taallûk eder. Yoksa, adı geçen devirdeki güzel sanatları, iptidâî bile olsa yer ve gök ilimlerini "câhiliye" tâbiri altında gösteremeyiz. Hele edebiyat sâhasındaki mahâretleri, bugün için dahi kabûl edilmektedir. Bu bapta meşhur İmr-ul Kays'ı zikretmek lâzımdır.

Gerek İmr-ul Kays'ın şiirlerinde olsun ve gerekse Lebid'in şiirlerinde olsun, bâzı mübalâğalar olmasına rağmen, o günkü sosyal hayâtın unsurlarını görmek kabildir⁽⁴⁴⁾.

Câhiliye devrinde, Arapların dış dünya ile olan münâsebetleri, oldukça sınırlı idi. Bedevî olan Araplar, Arap Yarımadasından dışarı çıkamıyor ve yaşayış tarzlarının zoruyla, Mekke, Medine gibi şehirlerden uzak oluyorlardı. Ancak panayır zamanlarında şehirlere gelebiliyor ve birseyler öğrenebiliyorlardı. Senenin büyük bir kısmı çölde geçiyordu.

Bunun yanında, Mekke ve Medine gibi şehirler vardı ki, bunların her biri bir şehir-devleti şeklinde idi. Mekke Şehir-Devleti'nin idaresi birkaç âilenin elinde bulunuyordu. Bu âilelerden herbirinin yürüttüğü bir görev vardı.

Gerek şehir-devleti olan Mekke'de ve gerekse etrafındaki bedevîler arasında, aşiretçilik hâkimdi. Çölde olsun veya şehir-devleti olan Mekke'de olsun, bir ferdin yalnız başına yaşaması mümkün değildi. Huzur içinde yaşamak isteyen her fert, bir aşirete iltihak etmeye mecburdu. Bir aşirete mensup olmak, hayâtı garanti altına almak demekti.

İşte Hz. Peygamber böyle bir ortam içinde dünyaya geldi (569).

Hz. Muhammed (s.a.s.) soy itibariyle, Mekke'nin en itibarlı ve köklü bir âilesine mensuptu. Benû Hâşim sülâlesinin en son lideri, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in dedesi Abdülmuttalib idi. Onun

(44) Bu hususta daha fazla malûmat için bak. Hersekî Muhammed Kâmil, Terceme-i Mu'allakat-ı Sab'a, Der Sa'adet, 1305.

zamanında, Habeşistan'ın San'a Vâlisi **Ebrehe**, Kâ'be'yi yıkmak için teşebbüse geçmiş ve fakat ordusu, Kâ'be'ye varmadan Allâhu Teâlâ'nın göndermiş olduğu ebâbil kuşları vasıtasıyla perişan edilmiştir.

"1 — (Habîbim) Rabbinin fil sâhiplerine nasıl (muâmele) ettiğini görmedin mi?

2 — O, bunların kötü plânlarını boşa çıkarmadı mı?

3 — O, bunların üzerine sürü sürü kuş(lar) gönderdi,

4 — ki bunlar onlara pişkin tuğladan (yapılmış) taş(lar) atıyor(lar)dı.

5 — derken (Allah) onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi." (Fil Sûresi, 1-5).

Hz. Muhammed (s.a.s.) daha küçük yaşta, hem babası Abdülâh'ı ve hem de annesi Âmine'yı kaybettiği için, dedesi Abdülmuttalib ve onun ölümünden sonra da amcası Ebû Tâlib tarafından büyütülmüştür.

Gerek Abdülmuttalib ve gerekse Ebû Tâlib, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in yetişmesine özel itina göstermişler ve onu yanlarından hemen hemen hiç ayırmamışlardır. Bu sûretle daha küçük yaşta Hz. Muhammed (s.a.s.) dedesinin toplantılarına iştirâk ederek, içinde yaşadığı cemiyetin sosyal, ekonomik ve dinî yönden olan düzensizliğini yakından ve meselelerin içinde yaşayarak öğrenmiştir.

Amcası Ebû Tâlib'in ticâret kervanlarına katılmış, bu sâyede de Sûriye'de, Busra'ya kadar olan arap kabilelerini görmüş ve tamamen olmasa bile, Arap Yarımadasında yaşayan araplar üzerinde bir kanâat sâhibi olmuştur. Hattâ Busra'da Bahîra adındaki bir hıristiyan râhibi ile görüşmüş

ve o râhib, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in beklenen Peygamber olduğunu, sırtında bulunan mührün de bunu tevsik ettiğini söylemiştir. Birçok müsteşrik, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Bahîra ile görüşmesini tahrif ederek, anlatmaya çalışmışlar ve onlarca, gûya Hz. Muhammed (s.a.s.) Bahîra denen bu râhibden Hıristiyanlığı öğrenmiş ve bunu İslâmiyet diye Mekkelilere sunmuştur. Bu gibi safsatalar hem târih ilmine aykırı ve hem de mantıkla bağdaşmayan nifak tohumlarıdır. Nitekim bu vak'a muteber bütün târihçiler tarafından zikredilmiştir. Bütün bu târihçiler Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Bahîra tarafından tanındığı ve Bahîra'nın, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in amucası Ebû Tâlib'e, O'nu (Hz. Muhammed'i) Yahûdilerin şerrinden korumasını söylediğinde müttefiktiler⁴⁵. Fakat buna rağmen müsteşrikler subjektif davranarak bunu tahrif etmişler ve hattâ bâzıları, meselâ Sprenger, Caetani ve Buhl, olayı tamamıyla inkâr ederler. Yâni Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Sûriye'ye sefer yapmadığını ileri sürerler. Kaytani (Caetani) kitabında şöyle diyor:

"Sprenger, çocukluktaki se-yâhatlerin sonradan uydurma bir menkıbe teşkil ettiğini, muahhar vakaya kıyas tariki ile vücut bulduklarını, büyüdüğü zaman Muhammed'in Hatice hesabına

(45) İbn İshak, Siretu İbn İshak, Nasir. Prof. Dr. M. Hamidullah, Rabat, 1976, s. 53. İbn Hişam, Essiretu'n-Nebeviyye, Mısır, 1955, I, 182., İbn Sa'd, Tabakat, Beyrut, 1960, I, 155. İbn Kuteybe, el-Ma'arif, Beyrut 1070 s. 65. Mesudi, Murucu'z-Zeheb, Beyrut, 1973, I, 89, İbn ul-Esir, el-Kâmil fi't-Tarih, Beyrut, 1965, II, 37. el-Kahire, 1964, I, 243., el-Halebi, es-Siretu'l Halebiyye, Mısır, 1964, I, 191. Es-Suheyli, er-Ravd'ul-Unf, el-Kahire, 1967, II, 221.

yaptığı seyâhatlerin mahsûl-ı il-hâmı olduklarını iddia ediyor. Bir de, Bahîra menkıbesi pek muğlak bir mevzudur. Çünkü bunda Muhammed'i ve dinini Sûriye râhipleri ve tarîk-i dünyaları vasıtasıyla, Hıristiyan dinine raptetmek ve hakikî hıristiyanların, Muhammed'in risâletini kabûl ettiklerini isbat eylemek yolunda bir teşebbüs eserlerini de farkediyoruz. Malûm olduğu üzere Sprenger bu Bahîra râhibi üzerine (2. cild, 364 ve müteakip sâhifeler, 379 ve müteakip sâhifeler) zayıf ve nâdir anâsır ile cür'etkârâne ve ğay-ı muhtemel bir nazariye bina eder ve Peygamber'in gizli bir akıl hocası, meçhûl bir mülhimi olduğunu söyler. Hâsılı, Bahîra'ya hakikaten mevcut olmuş bir şahs-ı târihî kıymeti vererek, İslâmiyet'i onun ilham ettiği iddiasında bulunur. Sprenger'in tamamıyla mahrûn olduğunu Tevratî malûmat ve İbrânî vukuf ile pek mücehhez olan Hersfild (s. 22-26) Sprenger'in nazariyesini gayet kuvvetli delâil ile yıkar. Bahîra kelimesinin filoloji itibariyle menşei gösterir. Bu namda bir râhibin vücûdunu inkâr eder. Mâmafih, râhibin "Sercis" yahut "Nastûr" nâmında olduğu hakkındaki rivâyetlerde sahîh bir cihet bulunduğunu kabûl eyliyorum. İkinci isim, Muhammed ile Nastûri bir hıristiyan arasında münâsebat imkânını farzediyoruz. Herhalde, seyâhatler ve râhib ile konuşmalar hakikaten vuku' bulmuşsa, Peygamber'in gençlik zamanına taallûk ederler, çocukluğuna değil."⁴⁶

Dikkat edilecek olursa, Caetani olsun, Sprenger olsun, bu yanlış kanâatlerini ortaya atarken, hiçbir delile dayanmamaktadırlar. Kendilerine göre mantikî, bize göre mantıksız olan (çünkü târihi inkâr ediyorlar) iddialarının ne kadar müfteri bir gâyeye

mâtuf olduğunu ve bunun hakikatle hiçbir ilgisi olmadığını, ilim erbabı herkes kabûl etmektedir. Nitekim, Caetani, Sprenger ve diğerleri, târihî hakikatleri inkâr edince, bizzat kendilerini inkâr durumuna düşmüşlerdir. Hem târihçi olmak ve hem de târihe inanmamak ne büyük bir mantıksızlıktır. Aynı târihçiler, Taberî'yi başka yönleri ile kabûl ettikleri halde, bu mevzuda onu kabûl etmemektedirler. Bu ilim anlayışı, onların objektif ilme ne kadar karşı olduğunu gösteren bir delildir.

Caetani ve Sprenger'in bu fikirlerini, bugün dahi kabûl eden müsteşrikler mevcuttur. Fransız Régis Blachère de bunlardan biridir⁴⁷. Blachère, kendinden evvelki müsteşriklerin fikirlerine katılmakla kalmıyor, daha da ileri gidiyor:

"Şüpheyile bakılabilecek olan bu Şam seyâhati, şâyet gerçekten yapılmışsa, bu, Muhammed üzerinde ciddî bir hıristiyan tesiri yapmıştır."⁴⁸

Blachère buradan demek istiyor ki: İslâmiyet (hâşâ) Hıristiyanlığın tesirinde kalmıştır. Halbuki yukarıda dediğimiz gibi, Bahîra Hz. Muhammed (s.a.s.)'in tesirinde kalmıştır. Bu gibi fikirler, daha evvel de dediğimiz gibi târih ilmîni tahriften başka bir şey değildir. "Oniki yaşında

(46) Bak. Leone Caetani. İslâm Tarihi, Hüseyin Cahit tercümesi, İstanbul 1924, I, s. 136.

(47) Régis Blachère, Fransız müsteşriklerinden olup, Arap Edebiyatı üzerinde eserleri vardır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in Arapçadan Fransızcaya bir tercümesini yapmış ve bu tercümesinde de Blachère, bir çok Âyet-i Kerimeyi tahrif ederek tercüme etmiştir.

(48) Régis Blachère, Le Problème de Mahomet, Paris, 1952, s. 31.

bir çocuğa alfabeden ve okumanın iptidasından başka (ki bu da bir seyâhat esnasında mümkün değil) bir şey öğretilmeyeceği nazar-ı dikkate alınrsa, bu hurâfenin reddedilmek değeri bile olmadığı tezâhür eder."⁴⁹

Müsteşrikler, İslâm Târihinin veya daha umûmî olarak söylersek, İslâm Dîninin birçok hususlarını tahrif ederek, yazmışlar ve maâlesef bâzı İslâm âlimleri de müsteşriklerin bu bâtil iddialarına kapılmışlardır⁵⁰.

Şu halde, İslâm târihçilerinin vazifesi ana kaynaklara inmek ve mevzuunu ona göre işlemektir. Zaten gerçek ilim de bunu gerektiriyor.

Müsteşriklerin İslâmî araştırmalarda ne gibi bir tavır takındıklarını ve İslâmî mevzuları na-

sıl tahrif ettiklerini kısaca gördük.

Konumuzu söyle bağlayabiliriz: İslâm târihçisi, İslâm Târihi'ni yazarken, müsteşriklerin eserlerinden evvel, bizzat İslâm Târihi kaynaklarından istifade etmesi, objektif olması ve gerekiyorsa tenkid etmesi lâzımdır.

(49) Ahmed Hilmi, İslâm Tarihi, İst. 1974, s. 102. Bunun için bak. Emile Dermenghem, Mahomet et la tradition islamique, Paris, 1963, s. 15, Maxime Rodinson, Mahomet, Paris, 1961, s. 71, C. Virgil, Gheorghiu, La Vie de Mahomet, Paris, Plon, tarihsiz, s. 54. Maurice Gaudefroy-Demombynes, Mahomet, Paris, 1969, s. 65.

(50) Bu hususta daha fazla bilgi için bak. İsmail Fenni, Kitab-ı İzale-i Şukuk, İstanbul 1928 (dozy'nin Tarih-i İslâmiyeti Üzerine reddiyedir.)

